

vanja i očuvanja identiteta, bunjevačko-šokački narodni život, njihovi običaji, govor itd. U I. poglavlju prikazani su područje Bačke kao dio Podunavlja, zemljopisni podaci, tumačenje toponima te povijest, područje i stanovništvo Bačke. U II. pogl. govori se o Bunjevcima kao hrvatskoj narodnosnoj skupini, o imenu Bunjevac i o etnogenezi Bunjevaca, o njihovim pomicanjima i seobama pod vodstvom franjevaca. U III. pogl. govori se o Bačkim Bunjevcima, o njihovu dolasku i smještaju; u IV. o slavenskom življu u Bačkoj još u doba Kolomana, Bele IV., Ludovika IV. i Ludovika I., pa u kasnijim razdobljima sve do sredine XX. stoljeća; u V. pogl. prikazana su tri najveća naselja u kojima žive Bunjevci: Baja, Sombor i Subotica oko kojih su kao središta ostala bunjevačka naselja. U VI. pogl. prikazana su šokačka naselja u kojima žive bački Šokci: Bač, Bereg, Monoštor, Sonta, Vajska i šokačka naselja uz lijevu obalu Dunava.

U daljem dijelu teksta prikazan je govor Bačkih Bunjevaca (VII), svagdanji društveni život Bunjevaca (VIII. i IX.), imena i prezimena bačkih Bunjevaca (X), o Šokcima i njihovim osobnim i obiteljskim imenima (XI), bunjevačkoj nošnji (XII), o bunjevačkim narodnim običajima (XIII), o bunjevačkom školstvu (XIV), o književnosti podunavskih Hrvata (XV), o narodnoj književnosti i umjetnosti bunjevačkih Hrvata (XVI. i XVII).

Pri pisanju ovoga djela autor je koristio arhivsku građu, literaturu, rasprave i članke te i vlastite zabilješke. Na kraju knjige je pregled arhivske građe iz devet jugoslavenskih i mađarskih arhiva, popis literature i radova oko 200 autora, pregled hrvatskih i mađarskih časopisa, listova i novina što sve potvrđuje ozbiljnost autorova rada i znanstvenu vrijednost samoga djela. Knjiga je opremljena sažecima na engleskom i njemačkom jeziku te kazalima zemljopisnih i osobnih imena.

Iako je djelo namijenjeno prvenstveno širokom čitateljstvu, ono zahvaljujući autorovoj metodi rada, opskoj i kronološkoj po cjelinama, može poslužiti i svakome tko se bude više bavio proučavanjem djelomične ili cjelovite povijesti bunjevačkih i šokačkih Hrvata.

Andelko Mijatović

VICKO SOLITRO: POVIJESNI DOKUMENTI O ISTRI I DALMACIJI (PREVEO I UREDIO VLADIMIR RISMONDO)

Split 1989, str. 353

U sklopu biblioteke »Splitski književni krug« objavljen je prijevod djela »Documenti storici sull'Istria e la Dalmazia« (vol. I) Splitsanina Vicka Solitra iz 1844. godine.

U uvodnom poglavlju (str. 7—11), pogovoru i napomeni o prijevodu (str. 343—344) prevodilac i urednik V. Rismondo ukratko donosi biografiju V. Solitra (1820—1878), ukazujući napose na njegovo političko opredjeljenje i sudjelovanje u revoluciji 1848. godine u Veneciji, kada se, kao pristaša Nikole Tommasea, bori za svrgavanje austrijske vlasti i bori za obnovu nezavisne Republike sv. Marka.

Zbirku dokumenata Solitro je popratio vlastitim predgovorom i bilješkama iz kojih izbijaju njegovi politički i moralni stavovi. Vlastite misli Solitro izražava u dugim i složenim rečeničkim sklopovima koje prevodi-lac, nastojeći ostati što vjerniji tekstu samog autora, u potpunosti zadržava. Stoga su, poradi izvjesne nepreglednosti i odstupanja od suvremenog je-zičnog izraza, pojedini pasusi teže razumljivi.

Pored navedenih biografskih podataka i napomena Rismondo donosi popis ostalih radova V. Solitra, te abecedno kazalo osobnih imena koja se spominju u dokumentima (str. 345—353).

U predgovoru »Istranima i Dalmatincima« V. Solitro (str. 15—18) objašnjava cilj nastanka rada »upravljen na to da bi pomogao našoj historiji, da bi pokrenuo domovinska proučavanja« (str. 15), te je stoga od doku-menata izabrao »one koji promišljenije naznačuju razvoj i promjenu vre-mena, koji osjetljivije u sebi sadrže uzroke« (str. 15—16). Smatrajući da je vrijednije zadržati »jednostavnost starog pripovjedača«, nego u svrhu boljeg razumjevanja prijevod podešavati prema duhu vlastitog jezika, So-litro je, izuzev »malo njih«, većinu dokumenata predstavio onako kako ih je našao (str. 16).

Prvi objavljeni rukopis je Kronika sekretara mletačke Republike An-tuna Vinciguierre »Posljednji krčki knez« (str. 21—86). Pisana sa stajališta interesa Mletačke politike na istočnojadranskoj obali, Kronika opisuje su-kobe Venecije sa mađarskim kapetanom Blažom Mađarom u borbi za otok Krk, vlasništvo kneza Ivana Frankopana, krajem XV stoljeća. Prikazujući ličnost kneza Ivana u najcrnjem svjetlu, autor Kronike mu pripisuje izra-zitu pohlepu, drskost i okrutnost prema stanovnicima otoka Krka, bez obzi-ra na njihovo porijeklo i društveni status. Nadopunjavajući Kroničareva zapažanja, Solitro je u bilješkama o mletačko-hrvatskim odnosima koristio dnevnik Marina Sanuda, Krčelićevu »Povijest zagrebačke crkve«, Lucićevu »Povijest Dalmacije«, Minucijevu »Historiju Uskoka«, te P. Ritter-Vitezovića.

Za povijest Dalmacije napose su značajni izvještaji generalnog sindika za Dalmaciju i Levant Antonia Giustiniana. Riječ je o izvješćima sa njegovog desetomjesečnog obilaska mletačkih posjeda u Dalmaciji i na Levantu 1575. godine, od kojih Solitro objavljuje samo one koji se odnose na gradove Bu-dvu, Kotor, Omiš, Split, Trogir, Šibenik, Zadar, Nin, Novigrad te otoke Korčulu, Hvar, Brač, Pag, Rab, Krk, Cres i Osor (str. 87—135). U bilješka-ma Solitro iznosi i vlastite stavove prema upravi Mletačke Republike u Dalmaciji u drugoj polovini XVI stoljeća, osuđujući nebrigu za gospodar-stvo težačkog življa, koristeći ga za »tvrdi dobar bedem protiv Turaka (str. 133, b. 28), te »malo radeći za njihovu osobnu korist«.

Ciparski rat između kršćanske lige i turskog carstva 1571. godine, na-pose s obzirom na ratne događaje u Dalmaciji, na prostoru između zadar-skog i neretvanskog zaleđa i na srednjedalmatinskom otočju, opisan je u dnevniku iz 1571. godine (str. 137—173). Anonimni kroničar napose se bavi ratnim sukobima između turskih i domaćih hajdučkih četa, prikazujući ulogu mletačkih zapovjednika kopnene vojske i brodovlja prilikom značaj-nijih okršaja, organiziranja obrane ili izgradnje fortifikacijskih objekata, te mirovnih pregovora.

Smatrajući ovo razdoblje »jednim od najvrednijih spomena u Dalma-ciji« Solitro ukazuje da su se i »gubici i pobjede« dogodili »samo uz krajnje nesreće naše zemlje« (str. 136—138).

Slijedeću, za Solitra najvažniju zbirku dokumenata povijesti Dalmacije sa kraja XVI stoljeća predstavljaju pisma mletačkih rektora upućena iz različitih gradova Dalmacije (Šibenik, Split, Paštrovići, Kotor, Trogir) iz 1574. godine (str. 175—241).

Pisma su obavijesti o ratnim prilikama u Dalmaciji, izvještaji o rezultatima mirovnih pregovora, razgraničenja, uspostavljanja veza sa predstavnicima turske vlasti u susjednim oblastima, brojnom stanju turskih četa i obrambenoj sposobnosti dalmatinskih gradova, utvrda i sela s obzirom na brojnost ljudstva i stanje fortifikacija, incidentima u pograničnim oblastima i rezultatima turske i mletačke intervencije, posljedicama hajdučije, čarkanja i stalnog stanja pripravnosti i ostalog. Pored izvještaja koji se bave isključivo vojno-političkim prilikama na granici, pisma su napose značajna po osvrtu na svakodnevni život kršćanskog stanovništva dalmatinskih sela.

Slično prethodnim, Solitrove bilješke i ovdje su mješavina panegirika junaštvu Morlačkog živilja i lamentacije nad sudbinom »ovog nesretnog doba«, koje je Dalmaciji donijelo »skupoću, glad i bezimenu bolest« (str. 237, b. 21).

Razdoblje 1570—75. godine u Dalmaciji zaključuje objavljivanje pisama turskog sultana Selima II, kliškog sandžakbega Sinana i Čevan-bega u kojima se donose opisi tvrđava, sela, kaštela i drugih fortifikacija kliškog sandžakata. Posebno su značajna nabranjanja sela s obzirom na njihovu upravno-administrativnu podložnost pojedinim tvrđavama i kaštelima (str. 243—254).

Izvještaji o zauzimanju dalmatinskih utvrda u Kandijskom ratu 1647. godine (»Izvještaj o zauzeću Klisa napisan od doktora Ivana Andrije Tommasea«, str. 255—272; »Izvještaj o novigradskoj i vranskoj pobjedi«, str. 275—282; »Zauzeće Nadina i drugih tvrđava«, str. 287—294; »Izvještaj o zauzeću Zemunika«, str. 259—310; »Zauzeće i razaranje Skradina«, str. 311—320) iscrpan su opis mletačkih ratnih operacija prilikom zauzimanja strateški važnih dalmatinskih gradova i utvrda. Pisani zgusnutim i kitnjastim stilom izvještaj posebno ističu »vještinu mletačkog oružja« i vojničke sposobnosti generalnog providura Ivana Pisanija i generala Foscola.

Razdoblju Kandijskog rata pripada i kratak spis providura Dalmacije Nikole Kontarena iz 1647. godine o prisjedinjenju općine Župe Mletačkoj Republici (str. 283—286), dok rukopis »Pljačkanja Turaka pod Splitom« iz 1667. godine (str. 321—334), pripada, s obzirom na stilske karakteristike grupe dokumenata koji se odnose na opis mletačkog zaposjedanja dalmatinskih gradova i utvrda.

Solitrova zbirka dokumenata završava rukopisom »o splitskoj trgovini u XVI stoljeću« iz 1577. godine (str. 335—342) u kojoj se prikazuje uloga splitskog Židova Rodriga na osnivanju splitske skele i podizanju zgrade lazareta.

Ocijenjujući, naposljetku, rad V. Rismonda na prevođenju i priređivanju Solitrove zbirke dokumenata, potrebno je kao nadasve pozitivno obilježje istaći uspješnu sačuvanost jezičnog izraza kako samih dokumenata, tako i bilježaka V. Solitra. Premda je složenost misli V. Solitra često teško prilagodljiva suvremenom hrvatskom jeziku, njihova je vrijednost u tome što nam pružaju neposredan uvid u politička i filozofska opredjeljenja dal-

matinskog intelektualca sredinom XIX stoljeća, doprinoseći dvostrukoj razini vrijednosti objavljenog djela.

Šteta je, međutim, što pored sumarnog abecednog kazala ličnosti spominjanih u dokumentima, prevodilac nije donio i njihove kratke biografije, budući da dokumenti često navode imena nepotpuno, kao i naslove najistaknutijih ličnosti, a bez kojih razjašnjenja razumjevanje teksta postaje otežano.

Pored toga, svojevrstan propust predstavlja i izostavljanje indeksa geografskog nazivlja, kao i bilježaka uz manje poznate događaje i pojmove, pored čega je čitatelj upućen isključivo na bilješke V. Solitra, koje se obzirom da su napisane još davne 1844. godine, nisu dovoljne suvremenom čitaocu.

Lovorka Čoralić

NEVENKA BEZIĆ-BOŽANIĆ, POVIJEST STANOVNIŠTVA U VISU Split, Književni krug, 1988, str. 360

Povijest stanovništva i demografska kretanja na otoku Visu u razdoblju predstatističkih metoda bilježenja i sustavnog popisivanja žiteljstva, tj. od prvih srednjovjekovnih pisanih podataka privatno-pravnog karaktera (notarski i kaptolski dokumenti), preko izvještaja mletačkih generalnih providura i kneževa, apostolskih vizitacija, popisa stanovnika pojedinih sela u vezi regrutacije vojnika i veslača, podjele zemlje, opskrbe životnim namirnicama (sol, žito), »popisa duša« i matičnih knjiga rođenih, umrlih i vjenčanih, do sada je, i pored ograničenosti i manjkavosti takve vrste izvorne građe (nepotpunost podataka, netočnosti, izostavljanja nekih župa, naselja ili zaseoka, jednostranost podataka i slično), predstavljala predmet istraživanja većeg broja istraživača prošlosti otoka Visa.

Stoga pored pojedinačnih priloga B. Ž. Milojevića, G. Novaka, I. Rubića, I. Ožića, i B. Zelić-Bučan,¹ raspoložemo brojnim radovima A. Jutronića,² u kojima autori na osnovu korištenja spomenute izvorne građe razmatraju kretanje stanovništva na Visu s obzirom na komunikacije sa žiteljstvom

¹ B. Ž. Milojević, Ostrvo Vis, Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, god. XXXIX, Sarajevo 1927, str. 111—124; G. Novak, Obnova i naseljavanje otoka Visa poslije haranja Katalonaca 1483. godine, Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku, sv. I, Zagreb 1967, str. 119—136; I. Rubić, Naši otoci na Jadranu, Split 1952, str. ...; J. Ožić, Demografska i ekonomska kretanja u brdsko-planinskim predjelima između Cetine i Neretve i na srednjo-dalmatinskim otocima kao faktor u koncepciji ONO, Radovi Centra JAZU u Zadru, sv. XXII—XXIII, Zadar 1976, str. 319—372; B. Zelić-Bučan, Popis pučanstva splitske nadbiskupije iz 1725. godine, Izdanja HASp, sv. VI, Split 1967, str. 259—297; (ista, Zbirka matičnih knjiga u Historijskom arhivu u Splitu, Izdanja HASp, sv. V, Split 1965, str. 173—192.)

² Fluktuacija stanovništva na Visu, Geografski glasnik, sv. XII, Zagreb 1960, str. 95—98; Kretanje stanovništva na srednjedalmatinskim otocima kroz zadnjih 100 godina, isto, sv. XIV—XV, 1953, str. 65—70; O stanovništvu i naseljima srednjedalmatinskih ostrva od početka XV do sredine XIX vijeka, Glasnik Srpskog geografskog društva, god. 32, br. 2, Beograd 1952, str. 129—137; Prilog proučavanja doseljavanja na otok Vis u XVII stoljeću, Anali Jadranskog instituta JAZU, sv. III, Zagreb 1961, str. 469—474; Vizitacije u Arhivu biskupske kurije u Hvaru, Starine JAZU, knj. 51, Zagreb 1962, str. 113—122.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 23

ZAGREB

1990.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka ul. 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.